

SUPERREALISME EXPLICAT

A l'abocador hi havia d'anar l'Orfeo Català, el paisatgisme pictòric ("els arbres torts"), els "joves sense joventut", el teatre de Guimerà, ple de "llocs comuns racials", ...; tot allò que fes olor de cofoisme sense audàcia havia de ser superat, oposat a l'esperit que vol fer neteja de les noves avantguardes

Text: **Melcior Comes**
melciorcomes@gmail.com

En plena dictadura de Primo de Rivera, l'any 1928, uns joves catalans van voler remoure el panorama de l'art i la literatura. El seu *Manifest groc* era una denúncia a la cultura catalana oficial, suposadament podrida per les inèrcies, el jocfloralisme, l'estancament en les essències costumistes i aquella forma de classicisme de baixa volada hereu del pitjor noucentisme que els joves Sebastià Gasch, Salvador Dalí i Lluís Montanyà –agrupats entorn de la revista *L'amic de les Arts*– volien tirar per la finestra. A l'abocador hi havia d'anar l'Orfeo Català, el paisatgisme pictòric ("els arbres torts"), els "joves sense joventut", el teatre de Guimerà, ple de "llocs comuns racials", ...; tot allò que fes olor de co-

foisme sense audàcia havia de ser superat, oposat a l'esperit que vol fer neteja de les noves avantguardes. Així, fins i tot, en un text també inclòs en aquest aplec, aquests joves arriben a reivindicar l'anunci comercial com a més artístic –"més a la vora de la Grècia antiga"– que no "la carnassa de les ballaries pseudoclassiques" que devien surar a la pintura de l'època. Els signants es posen al costat d'aquell impuls que vol partir del no-res i fer *tabula rasa* de tota la tradició, un ànim que s'anava fent present a Catalunya un cop assumit que la cultura no porta al progrés sinó a la barbàrie més infecta (a les trinxeres de la Gran Guerra de 1914: aquell "desesper virtual de la postguerra").

De Salvador Dalí (que va trencar amb els dos amics per triomfar a la seva manera a París) no cal fer-ne presentacions; Gasch va ser un dels crítics d'art més reconeguts a la Catalunya de postguerra i va col·laborar a la revista *Destino* una vegada va tornar de l'exili, a mitjan dels anys quaranta. De Lluís Montanyà, però, en teníem po-

ques notícies; tanmateix –ho descobrim ara– va ser un dels experts nostrats més intel·ligents en les avantguardes europees. Durant la Guerra Civil es va posar de part dels perdedors, i no li quedà més remei que l'exili, a França i a Suïssa (morirà a Ginebra l'any 1985).

L'editorial *A Contravent*, en el seu afany de reconstruir la tradició periodística catalana i de curar-nos de tantes tristes anoma-

El superrealisme significa una actualització de les potencialitats del fet literari

lies culturals, ha pogut rescatar els articles que l'autor va publicar entre els anys 1926 i 1936 a diversos diaris i revistes, on va fer una defensa aferrissada dels nous moviments artístics alhora que esperonava la reflexió més desimbolta i més lúcida entorn d'obres llavors trencadores –ara ja clàssics indubtables– com la *Nadja* de Breton, l'*Ulisses* de Joyce, i els poemes de García Lorca o de JV Foix. Ras i curt: l'encert de Montanyà és absolut, definitiu. L'autor, amb una perspicàcia que meravella, ja sabia destriar el gra de la palla; va aventurar el sentit del surrealisme, el més profund i revelador del seu significat, tot reivindicant un plegat de noms en el moment en què aquests tot just publicaven o feien les seves primeres exposicions, els mateixos noms que després el temps ha situat en el lloc

que es mereixen (Picasso, Man Ray, Tzara, Chaplin, Pere Quart...). Per Montanyà, el surrealisme –el superrealisme– no significa tan sols una ruptura, sinó una actualització de les potencialitats del fet literari, en aquells moment segrestat per les inèrcies menys cosmopolites –i és per això que el va saber depurar del que portava en si de romanticisme pestilent.

La seva reivindicació d'Europa –creació dels intel·lectuals: els Estats Units d'Europa a partir d'un patriotisme transcendent–, del cinema que aprofita el millor de la literatura i de la literatura que es fa més profunda gràcies a la força motriu del cinema, ens tornen a posar en primer pla un crític esplèndid, un vertader mestre que va saber explicar "la impotència artística de tota una època".

Defensa de l'avantguardisme

Lluís Montanyà

Editorial A Contravent, Barcelona, 2010
375 pàg. / 22 €

ENGANYS, APARENANCES, SOSPITES

Text: **Jordi Rourera**
jordirourera@yahoo.es

Encara que no estigui de moda buscar unitat en els llibres de relats, les històries de *Jardí de gel*, de Miquel Àngel Vidal, comparteixen de manera notable una temàtica relativa a l'ambigüitat dels fets que ens són donats viure o contemplar. I tot i la diversitat formal, argumental i d'escenaris –que podem qualificar d'absoluta sense patir-hi gaire– el destí inescrutable o l'enganyositat de les aparences constitueixen el fons de tots els relats.

El diari d'un nen profeixista durant la Guerra Civil, la inutilitat –i la càrrega– de tenir visions premonitòries, un advocat que no s'adona de quin cràpula defensa (o que tanca els ulls per no adonar-se'n millor), un destí que re-

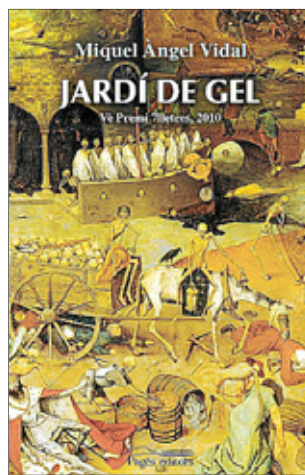
El diari d'un nen profeixista durant la Guerra Civil, la inutilitat –i la càrrega– de tenir visions premonitòries...

parteix fortuna i dissort en la mateixa mà durant la Setmana Tràgica, el conte de la lletera d'un polític illenc corrupte que no s'adona que la llet se li ha fet agra, un conflicte veïnal amb corrents subterranis –l'infern són els altres– i el pacte fàustic d'un home per escriure la seva gran novel·la són els set relats amb què *Jardí de gel* ha guanyat el V Premi 7lletres.

La base més important del llibre és l'esmentada diversitat formal i de recursos. L'ús de la primera persona –el diari– del nen en *Qui amb ferro mata*, per exemple, que permet referir-se als fets dels feixistes amb admiració bèl·lica i, diguem, des del seu bàndol, crida amb força l'atenció del lector acostumat a un altre relat («estranyament», se'n diu en teoria de la literatura, d'aquest tractament inhabitual).

En *Pluja negra*, el recurs principal està molt elaborat i és, de fet, d'alt risc. Les vivències simultànies de tres personatges –una minyona a casa, el seu marit obrer

en una manifestació i el seu germà ferrer a la forja– s'encavalquen en la narració i reforcen aquesta impressió de simultaneïtat, de destí que es resol per tots tres alhora o de tres històries que en són una de sola. Ara bé, aquest encavalcament, sovint en la mateixa frase i eliminant els subjectes explícits, obliga el lector a ressituar-se tota l'estona. Res que no es pugui resoldre, és clar (i més, a mesura que s'avança en el relat), però no deixa de ser un entrebanc potser evitable. És un cas semblant al que trobem en *Error de càlcul*, on el lector s'enfronta a un bon embolic de diàlegs i monòlegs interiors en la festa d'un polític, sumada als canvis de punt de vista i a una conver-

sa anterior intercalada. Desafiament o excés?

Seguint amb les tècniques emprades, tant aquest darrer conte com *No hi ha recer a Holcomb* (la guerra del protagonista amb un veí insofrible, narrada des del punt de vista del primer) són molt bons exemples de relat amb història se-

creta. Ricardo Piglia anomenava així la història subterrània que va per sota de la principal, de la qual només tenim indicis i que emergeix al final per donar un cop d'efecte dramàtic. En aquest sentit, per als personatges, es tracta de revelacions que lliguen perfectament amb l'ambigüitat de la realitat viscuda.

Són contes, doncs, amb una idea clara d'on volen anar i quina

és la millor manera d'arribar-hi. Tot i prou llargs, no s'esplaien gaire en el detall descriptiu o la creació d'ambient (sobre això, i perdonin la *boutade*, potser ja tocaria que en un relat ambientat en la Guerra Civil no hi sortís l'oli de ricí), i es concentren en els fets i els pensaments dels personatges. Directes a l'argument.

Més enllà d'una certa previsibilitat en algun cas, el conjunt és consistent i recomanable, amb esclats brillants com quan, amb quatre pinzellades i un diàleg magnífic, percebem amb tota claredat l'horror quotidià del personatge que ha d'obrir la porta al veí odiat. Ben mirat, la situació és un bon resum del llibre: perquè a ambdós costats del llindar pot haver-hi dues maneres antitètiques de veure la realitat. Com aquest *Jardí de gel*, on el que és vida i el que no es (con)fonen.

Jardí de gel

Miquel Àngel Vidal

Pagès Editors, Lleida, 2010
144 pàg. / 15 €